

TƯ TƯỞNG HỒ CHÍ MINH VỀ XÂY DỰNG CON NGƯỜI XÃ HỘI CHỦ NGHĨA

PGS.TSKH. NGUYỄN VIỆT VƯỢNG

Xây dựng con người xã hội chủ nghĩa (XHCN) là một bộ phận trong di sản tư tưởng Hồ Chí Minh. Người luôn luôn quan tâm đến vấn đề xây dựng con người mới, coi con người là động lực, là đối tượng phục vụ của cách mạng, coi việc xây dựng con người XHCN là góp phần tạo nên sức mạnh để xây dựng chế độ xã hội mới - xã hội xã hội chủ nghĩa. Hồ Chí Minh khẳng định: “Muốn xây dựng chủ nghĩa xã hội trước hết cần có những con người XHCN”⁽¹⁾.

Tư tưởng Hồ Chí Minh về xây dựng con người XHCN được biểu hiện ở các nội dung chủ yếu sau:

1. Nâng cao nhận thức chính trị, năng lực trí tuệ cho cán bộ, đảng viên và nhân dân

Theo Hồ Chí Minh, cách mệnh trước hết phải làm cho dân giác ngộ, nâng cao nhận thức về mục tiêu và cách thức tiến hành cách mạng. Chủ nghĩa xã hội chỉ có thể xây dựng được với sự giác ngộ đầy đủ và lao động sáng tạo của hàng chục triệu người⁽²⁾.

Nâng cao nhận thức chính trị của con người là làm cho mọi người hiểu xây dựng chủ nghĩa xã hội là cải tạo xã hội cũ thành xã hội mới, một xã hội không có chế độ người bóc lột người, một xã hội bình đẳng, một xã hội ai cũng có quyền lao động, làm nhiều hưởng nhiều, làm ít hưởng ít.

Phải làm cho mọi người hiểu rõ: Xã hội chủ nghĩa là tất cả mọi người phải ra sức lao động, chủ nghĩa xã hội xây dựng được, mọi người mới sung sướng no ấm⁽³⁾. Xây dựng chủ nghĩa xã hội đòi hỏi mọi người phải nâng cao nhận thức chính trị, thể hiện ở tinh thần một lòng một dạ phấn đấu cho chủ nghĩa xã hội, hăng hái tham gia sản xuất tiết kiệm, gạt rửa tư tưởng cá nhân chủ nghĩa, thói xấu tham ô lãng phí, xa rời quần chúng.

Nâng cao nhận thức chính trị sẽ tránh được những sai lầm vấp vấp. Bởi vậy, mọi người mà trước hết là cán bộ, Đảng viên, thanh niên phải đi đầu trong việc học tập lý luận, xây dựng tư tưởng xã hội chủ nghĩa, đặt lợi ích chung của đất nước lên trên lợi ích của cá nhân.

Hồ Chí Minh rất coi trọng lý luận và công tác giáo dục chính trị, theo Người, xây dựng con người XHCN là cần phải trang bị kiến thức lý luận cho cán bộ, Đảng viên và cho nhân dân. Bởi vì: Lý luận như cái

kim chỉ nam, nó chỉ phương hướng cho chúng ta trong công việc thực tế. Không có lý luận thì lúng túng như nhắm mắt mà đi⁽⁴⁾.

Người nói: Chúng ta phải nâng cao sự tu dưỡng về chủ nghĩa Mác-Lênin để dùng lập trường, quan điểm, phương pháp chủ nghĩa Mác-Lênin mà tổng kết những kinh nghiệm của Đảng ta, phân tích một cách đúng đắn những đặc điểm của nước ta. Có như thế chúng ta mới dần dần hiểu được quy luật phát triển của cách mạng Việt Nam, định ra được những đường lối, phương châm, bước đi cụ thể của cách mạng XHCN thích hợp với tình hình nước ta⁽⁵⁾. Học tập lý luận còn là điều kiện quan trọng để xây dựng lập trường và ý thức giai cấp của mỗi người, mỗi cán bộ Đảng viên, nâng cao trình độ chính trị là để cống hiến ngày càng nhiều cho Tổ quốc, cho nhân dân. Học tập lý luận phải vận dụng vào thực tiễn: Lý luận phải liên hệ với thực tiễn. Thực tiễn không có lý luận hướng dẫn thì thành thực tiễn mù quáng. Vì vậy xây dựng con người XHCN là trang bị quan điểm, lập trường của chủ nghĩa Mác-Lênin và khả năng vận dụng sáng tạo lý luận vào thực tiễn nhằm định ra và thực hiện tốt những nhiệm vụ của công cuộc xây dựng CNXH. Giáo dục nâng cao trình độ văn hóa, khoa học kỹ thuật là yêu cầu hàng đầu của việc xây dựng con người XHCN. Người cho rằng học tập nâng cao kiến thức, trình độ văn hóa là điều kiện hàng đầu để đưa dân tộc ta sánh vai với các cường quốc trên thế giới. Dốt nát là một kẻ thù, nó làm suy yếu sức mạnh của cả dân tộc: “Địch dốt nát tấn công ta về tinh thần, cũng như địch thực dân tấn công ta bằng vũ lực⁽⁶⁾. Vấn đề đặt ra là phải chiến thắng dốt nát, thắng nghèo nàn, lạc hậu. Hồ Chí Minh cho rằng: Mục đích giáo dục bây giờ là phục vụ nhân dân, phục vụ Tổ quốc, đào tạo lớp người, lớp cán bộ mới⁽⁷⁾. Mở rộng hệ thống trường học chính là nhằm mục đích đào tạo những công dân và những cán bộ tốt, những người chủ tương lai của nước nhà.

Xây dựng con người XHCN là nâng cao trình độ khoa học kỹ thuật cho cán bộ Đảng viên và

* Chuyên gia cao cấp - Tổng LĐLĐ Việt Nam

nhân dân. Hồ Chí Minh khẳng định: Cách mạng XHCN gắn liền với sự phát triển khoa học - kỹ thuật, với sự phát triển văn hóa của nhân dân⁽⁸⁾. Khoa học kỹ thuật sẽ góp phần cải tiến cách thức làm việc, nâng cao năng suất lao động, khắc phục các phong tục tập quán lạc hậu. Khoa học còn tổng kết những kinh nghiệm phục vụ cho sản xuất, phục vụ cho quần chúng, nhằm không ngừng cải thiện đời sống của nhân dân, đảm bảo cho chủ nghĩa xã hội thắng lợi. Hồ Chí Minh nói: CNXH cộng với khoa học chắc chắn sẽ đưa loài người đến hạnh phúc vô tận⁽⁹⁾. Khoa học không chỉ là yếu tố quan trọng để xây dựng CNXH mà nó còn tác động lâu dài đến tương lai của loài người. Bởi vậy, phải nắm vững khoa học và kỹ thuật, phải cố gắng học tập văn hóa, tiến bộ khoa học và kỹ thuật, trình độ khoa học kỹ thuật trở thành một tiêu chuẩn của con người XHCN, nâng cao trình độ văn hóa, khoa học, kỹ thuật là một nhiệm vụ quan trọng xây dựng con người XHCN.

2. Giáo dục đạo đức cách mạng cho cán bộ, Đảng viên và nhân dân

Người cách mạng cần có đạo đức như cây phải có gốc, như sông phải có nguồn. Không có đạo đức thì tài giỏi mấy cũng không lãnh đạo được nhân dân⁽¹⁰⁾. Đạo đức cách mạng sẽ tiếp thêm sức mạnh cho con người vượt qua mọi khó khăn gian khổ để xây dựng CNXH. Hồ Chí Minh viết: Sức có mạnh mới gánh nặng và đi được xa. Người cách mạng phải có đạo đức cách mạng làm nền tảng mới hoàn thành được nhiệm vụ cách mạng vẻ vang⁽¹¹⁾. Đạo đức và tài năng là hai phẩm chất quan trọng của mỗi con người, song phải lấy đạo đức làm gốc. Hồ Chí Minh nói: Có tài mà không có đức ví như một anh làm kinh tế tài chính rất giỏi nhưng lại đi đến thụt két thì chẳng những không làm gì ích lợi cho xã hội mà còn có hại cho xã hội nữa⁽¹²⁾. Đạo đức XHCN là một điều kiện để xây dựng CNXH. Trong lao động sản xuất cũng cần phải có đạo đức mới có thể làm tốt được. Hồ Chí Minh khẳng định rằng: Để tăng năng suất lao động và tăng sức chiến đấu bảo vệ Tổ quốc, chúng ta chẳng những phải nâng cao không ngừng trình độ hiểu biết của mình về mọi mặt, mà trước hết phải luôn luôn giữ vững và nâng cao đạo đức cách mạng của giai cấp vô sản⁽¹³⁾.

Đạo đức cách mạng được Hồ Chí Minh nêu ra bằng những tiêu chuẩn:

- Trung với nước, hiếu với dân. Hồ Chí Minh quan niệm điều chủ chốt nhất của đạo đức cách mạng là: Quyết tâm suốt đời đấu tranh cho Đảng, cho cách mạng. Một người có đạo đức cách mạng là phải: Ra sức làm việc cho Đảng, giữ vững kỷ luật của Đảng,

thực hiện tốt đường lối chính sách của Đảng⁽¹⁴⁾, của Nhà nước, đặt lợi ích của Đảng và của nhân dân lao động lên trên lợi ích của cá nhân mình. Con người XHCN là người mà bất cứ trong hoàn cảnh nào cũng sẵn sàng chiến đấu bảo vệ Tổ quốc, tuyệt đối trung thành với Đảng, với nhân dân. Ở bất kỳ cương vị nào, bất kỳ làm công việc gì đều không sợ khó, không sợ khổ, đều một lòng, một dạ phục vụ lợi ích chung của giai cấp, của nhân dân, đều nhằm mục đích xây dựng chủ nghĩa xã hội⁽¹⁵⁾.

- Xây dựng con người XHCN có đức tính siêng năng trong công việc, không xa xỉ, không hoang phí trong lao động và sinh hoạt, không tham lam tiền, của, địa vị, danh tiếng, phải sống thẳng thắn, đúng đắn. Theo Hồ Chí Minh con người XHCN cần phải có các đức tính: cần, kiệm, liêm, chính, chí công, vô tư.

- Con người XHCN phải biết chống lại những thói hư tật xấu, những cám dỗ tầm thường như tham ô, lãng phí, quan liêu, cậy thế, trái phép, hủ hóa, chia rẽ, kiêu ngạo. Hồ Chí Minh thường nhắc nhở: Tham ô, lãng phí và bệnh quan liêu là kẻ thù của nhân dân, của bộ đội và của Chính phủ⁽¹⁶⁾. Cho nên chống tham ô, lãng phí, quan liêu là cách mạng, là đức tính cần có của con người XHCN.

Hồ Chí Minh cho rằng: Đạo đức XHCN không phải tự nhiên mà có, nó là một quá trình phấn đấu tu dưỡng bền bỉ, trau dồi đạo đức cách mạng góp phần xứng đáng vào sự nghiệp xây dựng CNXH và giải phóng loài người⁽¹⁷⁾. Xây dựng đạo đức cách mạng trên cơ sở kế thừa truyền thống tốt đẹp của dân tộc. Kết hợp với sửa chữa sai lầm khuyết điểm. Tu dưỡng đạo đức cách mạng phải gắn với hiện thực và phải thực hiện thường xuyên, liên tục ở mọi lúc, mọi nơi.

Cán bộ, Đảng viên phải là tấm gương sáng trong việc xây dựng đạo đức XHCN. Nói phải đi đôi với làm, một tấm gương sống còn có giá trị hơn một trăm bài diễn văn tuyên truyền. Quần chúng chỉ quý mến những người có tư cách đạo đức. Muốn hướng dẫn nhân dân, mình phải làm mực thước cho người ta bắt chước⁽¹⁸⁾. Hồ Chí Minh thường dặn Đảng viên đi trước cho làng nước theo.

Xây dựng đạo đức mới của con người XHCN gắn liền với đấu tranh phê bình và tự phê bình chống các hành vi phi đạo đức. Tiến lên CNXH là cuộc đấu tranh lâu dài gian khổ chống chủ nghĩa tư bản và chủ nghĩa đế quốc, chống thói quen và truyền thống lạc hậu, chống chủ nghĩa cá nhân. Để xây dựng đạo đức cách mạng, Hồ Chí Minh chỉ rõ: Trước hết là phải đánh kẻ thù trong mình; sau là phê phán,

đấu tranh loại bỏ những hiện tượng phi đạo đức, tàn dư đạo đức cũ, tiêu diệt chủ nghĩa cá nhân vì nó là cản trở lớn nhất trên con đường tiến lên chủ nghĩa xã hội.

3. Không ngừng nâng cao đời sống vật chất, tinh thần cho nhân dân

Theo Hồ Chí Minh con người xã hội chủ nghĩa không chỉ là người có trình độ cao về các mặt văn hóa, khoa học kỹ thuật, có đạo đức tốt mà còn phải là con người khỏe mạnh, cường tráng. Muốn có những con người khỏe mạnh để xây dựng đất nước thì trước hết họ phải đủ ăn, mặc, ở. Đời sống vật chất ngày càng được cải thiện trên cơ sở phát triển sản xuất. Nâng cao đời sống vật chất của nhân dân lên, nhưng phải dựa trên cơ sở phát triển sản xuất bằng lao động trí óc cũng như lao động chân tay. Người khẳng định: Không có chế độ nào tôn trọng con người, chú ý xem xét những lợi ích cá nhân đúng đắn và bảo đảm cho nó được thỏa mãn bằng chế độ XHCN và cộng sản chủ nghĩa⁽¹⁹⁾. Muốn tiến lên CNXH phải phát triển kinh tế và văn hóa, phải hết sức quan tâm đến đời sống của nhân dân vì dân đủ ăn, đủ mặc thì những chính sách của Đảng và Chính phủ đưa ra sẽ dễ dàng thực hiện. Nếu dân đói, rét, ốm, bệnh thì chính sách của ta dù có hay đến mấy cũng không thực hiện được⁽²⁰⁾. Như vậy xây dựng con người XHCN phải gắn với phát triển kinh tế, đáp ứng yêu cầu vật chất và tinh thần của nhân dân.

4. Xây dựng tinh thần làm chủ cho cán bộ, đảng viên và nhân dân

Con người XHCN là con người sống có lý tưởng và có bản lĩnh vượt qua mọi khó khăn gian khổ để xây dựng thành công chủ nghĩa xã hội. Hồ Chí Minh khẳng định: “Chúng ta chỉ có một mục đích là phụng sự đồng bào, phụng sự Tổ quốc. Chúng ta chỉ có một phương châm là chí công, vô tư⁽²¹⁾”. Suốt đời làm cách mạng phấn đấu cho Tổ quốc hoàn toàn độc lập. Làm cho chủ nghĩa xã hội và chủ nghĩa cộng sản thắng lợi hoàn toàn trên Tổ quốc ta và trên thế giới⁽²²⁾. Đó chính là mục đích, lẽ sống của con người CNXH.

Con người CNXH là con người có tinh thần làm chủ. Muốn xây dựng thành công CNXH, mọi người cần có tinh thần làm chủ tốt, phải đề cao tinh thần trách nhiệm⁽²³⁾. Theo Hồ Chí Minh, muốn làm chủ tốt phải có năng lực làm chủ, phải học tập mới có được năng lực ấy. Ý thức làm chủ thể hiện cả ở tinh thần hăng hái lao động và cả ở tinh thần say mê học tập.

Người làm chủ phải tự hỏi mình đã làm gì cho nước nhà, phải làm thế nào cho ích nước, lợi nhà, phải vì lợi ích nước nhà mà phấn đấu. Đã làm chủ thì mọi người phải chung sức làm cho đất nước dân giàu, nước mạnh, dân chủ, công bằng, văn minh, tiến lên chủ nghĩa xã hội.

Xây dựng con người XHCN trong sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước theo tư tưởng Hồ Chí Minh là vấn đề cấp bách và chiến lược, là nhiệm vụ quan trọng của các cấp ủy Đảng, các cấp Chính quyền, Mặt trận tổ quốc, các tổ chức chính trị - xã hội và toàn thể nhân dân. Công đoàn Việt Nam - tổ chức chính trị - xã hội, cần phát huy hơn nữa vai trò của mình trong xây dựng con người xã hội chủ nghĩa nói chung, giai cấp công nhân Việt Nam nói riêng, trở thành những con người có năng lực, phẩm chất, bản lĩnh, góp phần tích cực vào công cuộc xây dựng thành công chủ nghĩa xã hội ở nước ta. □

1. Hồ Chí Minh toàn tập, tập 9, ST, HN, 1989, trang 63.
2. Hồ Chí Minh toàn tập, tập 7, ST, HN, 1987, trang 785.
3. Hồ Chí Minh Sđd tập 8, ST, HN, 1988, trang 250.
4. Hồ Chí Minh toàn tập, tập 4, ST, HN, 1984, trang 444.
5. Hồ Chí Minh toàn tập, tập 7, ST, HN, 1987, trang 785.
6. Hồ Chí Minh toàn tập, tập 5, ST, HN, 1985, trang 50.
7. Hồ Chí Minh toàn tập, tập 7, ST, HN, 1987, trang 450, 451.
8. Hồ Chí Minh toàn tập, tập 8, ST, HN, 1988, trang 559.
9. Hồ Chí Minh: Văn hóa nghệ thuật cũng là một mặt trận, NXB văn học, HN, 1981, trang 456.
10. Hồ Chí Minh toàn tập, tập 4, ST, HN, 1984, trang 467.
11. Hồ Chí Minh toàn tập, tập 8, ST, HN, 1988, trang 236.
12. Hồ Chí Minh toàn tập, tập 8, ST, HN, 1988, trang 126.
13. Hồ Chí Minh toàn tập, tập 10, ST, HN, 1989, trang 23.
14. Hồ Chí Minh toàn tập, tập 8, ST, HN, 1988, trang 237.
15. Hồ Chí Minh toàn tập, tập 6, ST, HN, 1989, trang 57.
16. Hồ Chí Minh toàn tập, tập 6, ST, HN, 1986, trang 266.
17. Hồ Chí Minh toàn tập, tập 9, NXB CTQG, 1995, trang 293.
18. Sđd, tập 5, trang 552.
19. Sđd tập 8, ST, HN, 1988, trang 240.
20. Hồ Chí Minh toàn tập, tập 7, ST, HN, 1987, trang 260.
21. Sđd, tập 5, ST, HN, 1985, trang 136.
22. Hồ Chí Minh toàn tập, tập 10, ST, HN, 1988, trang 356.
23. Hồ Chí Minh toàn tập, tập 8, ST, HN, 1988, trang 302.